

Põlevkivivaru kasutamise kava komisjoni koosoleku

PROTOKOLL nr 2

Tallinn,

04. august 2006

Toimumise koht: Keskkonnaministeerium, Narva mnt 7a, tuba 301

Koosoleku algus: kell 13.00

Koosoleku lõpp: kell 15.30

Osavõtjad: Rein Raudsep (komisjoni esimees) ja komisjoni liikmed Alo Adamson, Dimitri Kaljo, Einari Kisel, Ando Leppiman, Ants Martins, Hella Riisalu, Kalmer Sokman, Raivo Vilu, Peep Siitam, Ants Pauls, Enno Vinni, Jüri Soone ja Lauri Lelumees..

Puudus Veronika Verš (on puhkusel, kuid on edastanud oma arvamuse koosolekul käsitletava kohta).

Rein Raudsep (komisjoni esimees) avab koosoleku:

Päevakorras:

1. Üldine ülevaade „Põlevkivi kasutamise riikliku arengukava 2007-2015“ koostamise seisust. (R.Raudsep);
2. „Põlevkivi kasutamise riikliku arengukava 2007-2015“ keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) programmi arutelu (V.Lahtvee);
3. Algatatud küsimused.

(Vastuväiteid ei ole, liikmeid on teavitatud, et kõik ettekanded, küsimused ja sõnavõttud lindistatakse).

1. Üldine ülevaade (R.Raudsep):

Eelmine ja ka esimene Põlevkivi kasutamise kava komisjoni koosolek oli 24. märtsil, siis kuulus komisjoni 13 liiget (keskkonnaministri 08. märtsi 2006. a käskkiri nr 268). Peale seda tuli ettepanek lülitada komisjoni veel kaks inimest: Ants Pauls Riigikogust ja Enno Vinni - Maidla Vallavolikogu esimees (keskkonnaministri 10. mai 2006. a käskkiri nr 573). Ministeeriumi juhtkonnal, kelle nõuandjaks praegune komisjon on, ei olnud selle vastu midagi, seega tehti parandused käskkirjas, kus lülitati kaks inimest juurde ning hetkel on komisjonis 15 liiget.

6. juulil 2006 andis keskkonnaminister välja käskkirja nr 782 töögrupi moodustamiseks. Töögrupi juht on Anto Raukas ja liikmed: Ene Kadastik, Mai Luuk, Valdur Lahtvee, Rein Talumaa ja Janne Tamm. Töögrupp ei ole küll suur, kuid piisav töötamiseks. Muidugi võib öelda, et töögrupis ei ole haaratud kõik valdkonnad. Näiteks Mai Luuk oli selle pärast töögruppi võetud, kuna ta tunneb hästi sotsioloogilist poolt ja tegeleb kogu aeg nii teadustöö raames kui ka loengutega sellel erialal ja sotsioloogiline aspekt on Ida-Virumaa jaoks tähtis.

11. juulil 2006 võttis Vabariigi Valitsus vastu korralduse nr 384 „Põlevkivi kasutamise riikliku arengukava 2007-2015“ koostamise ettepaneku heakskiitmine“ Arengukava esitamise tähtaeg koos rakendusplaaniga Vabariigi Valitsusele heakskiitmiseks on 1. mai 2007. Kuna arengukava on leidnud väga laia kõlapinda üldsuse keskel ja pidevalt kirjutatakse erinevate seltsingute ja inimgruppide poolt sellest arengukavast, avaldatakse igasuguseid kahtlusi, et avalikkus ei ole küllalt kaasatud, oli ministeeriumi juhtkond arvamusel, et moodustada nn ümarlaud. Praegu on **põlevkivi kasutamise kava komisjon**, kes vaatab arengukava eelnõu läbi ja annab nõu ministeeriumi juhtkonnale; **töögrupp** – 6 liiget, kes koostavad arengukava; üldsusega kontaktide pidamiseks on moodustatud **ümarlaud**.

Ümarlaud moodustati keskkonnaministri 20. juuli 2006. a käskkirjaga nr 847 (19 liiget) ja seda juhatab Keskkonnaministeeriumi abiminister Olavi Tammemäe. Keskkonnaministri 04. augusti 2006. a käskkirjaga nr 952 täiendati ümarlauda ühe liikmega (Ago Silde – Ida-Viru maavanem). On öeldud, et ümarlauakohtumistest võib osa võtta igaüks, kes peab seda vajalikuks. Esimene ümarlauakohtumine on 7. augustil kell 15.30 Keskkonnaministeeriumi suures saalis. Ümarlaua liikmete nimekiri ei ole lõplik, kuna kõik võivad osaleda ja on tulnud ettepanekuid lülitada sinna veel inimesi. Keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi avalik arutelu on kohe varsti Keskkonnaministeeriumi saalis 9. augustil kell 15.00 ja 15. augustil kell 13.00 Savala rahvamajas.

(Hilinenult saabus kohale Enno Vinni).

Rein Raudsep teeb ettepaneku küsimuste esitamiseks.

Einari Kisel: Kas töögrupile on antud ette ka mingisugune töögraafik?

Rein Raudsep: Põhimõtteliselt on töögraafik väga üldine, esimene tähtaeg on november, sest palju aega kulub avalikustamisele. Dokumendi väljatöötamiseks läheb vähem aega kui avalikustamiseks, sest avalikustamise kestel võetakse iga lause, idee ja arv läbi, mida tuleb tõestada. Teine väga oluline tähtaeg on hiljemalt 1. mai 2007, millal peab dokument jõudma Vabariigi Valitsusse, aga enne seda käib see mitte ainult avalikkuse ees, vaid ka ametiasutustes.

Dimitri Kaljo: Miks ei ole ühtegi mäemeest töögrupi liikmete hulgas?

Rein Raudsep: Alusuuringud tehti Tallinna Tehnikaülikooli Mäeinstituudis.

Dimitri Kaljo: Võiks ju ikkagi töögrupis olla keegi ekspert, kes oskab neid geolooge seal korrigeerida.

Rein Raudsep: Töögrupis vältisin kordust, et ei oleks samu tegijaid, kes tegid alusuuringut. Käskkirjas, mida ma jätsin lugemata töögrupi kohta, on selline fraas punktis 3: töögrupp kaasab vastavalt vajadusele erinevate erialade konsultante ja esitab tööversioonid jne. Nii, et neil on võimalus võtta spetsialiste juurde.

Raivo Vilu: Kas novembris on mingi selgem tähtaeg ka?

Rein Raudsep: See on 1. november. Selleks, et kui dokumendi tööversioon valmis saab, siis me vaatame selle komisjonis läbi, enne kui laseme laiemale ringile, sest pooleliolevat versiooni ei saa nendele saata.

Alo Adamson: KSH programm läheb järgmine nädal avalikustamisele, kuid mis on aluseks?

Rein Raudsep: Ma loobuksin sellele vastamisest ja jätaksin selle Valdurile.

Ants Pauls: Riiklik huvi tänaasteks uuringuteks puudub. Valitsus oleks pidanud oma riiklikud huvid kuidagi määratlema. Kas see on Vabariigi Valitsuse korralduses olemas?

Rein Raudsep: Selle kohta on sama dokument, mis Riigikoguski vastu võetud. See on Kütuse- ja energiamajanduse pikaajaline riiklik arengukava aastani 2015 ja siin lõpus lk 16 on tabel, kus on täpselt öeldud, mismoodi see arengukava välja töötatakse ja kes kinnitab. Selle

kohta on olnud pikaajalised vaidlused, kas arengukava kinnitada Vabariigi Valitsuse tasemel või Riigikogus. Seni on otsustatud, et seda teeb Vabariigi Valitsus. Olen käinud ka mitu korda aru andmas riigikogu keskkonnakomisjonis.

Ants Pauls: Arengukavas on ainult elekter. Kas odav elekter või suures koguses õli? Kütuseprogrammis õli osa praktiliselt puudub.

Rein Raudsep: Ma mainisin alusuuringut, mille tellis Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.

Einari Kisel: Põhimõtteliselt erinevate kasutussuundade puhul ei pea määratlema, kui palju millises koguses põlevkivi kaevandatakse.

Rein Raudsep teeb ettepaneku viimaseks küsimuseks.

Ando Leppiman: Enne 1. nov komisjon ei kogune? Enne ei näe arengukava?

Rein Raudsep: Komisjoni liikmetel tuleb ilmselt palju tihedamini kokku saada. Peale avalikku arutelu tuleb ministeeriumil KSH programm aktsepteerida või mitte aktsepteerida. Või siis aktsepteerida selliselt, et tingimuseks on programmi täiendada. Komisjon peaks kokku peaks tulema mingil ajal peale avalikke arutelusid. Sest küsimus on väga keeruline ja ettepanekud tulevad seinast seinast. Meid on praegu 15 ja tõenäoliselt tuleb veel juurde. Kokkusaamised peaksid toimuma mitte harvemini kui kord kuus, aga ka tihedamini, vastavalt vajadusele.

Valdur Lahtvee: Seadus ütleb et KSH algatatakse paralleelselt koos arengukava koostamise protsessiga, selleks, et kõik need keskkonnakaitse aspektid võimalikult hästi saaksid integreeritud vastavalt Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadusele (KMHJS). Teema on väga oluline ja huvitatud on erinevad huvirühmad. Töögrupp arvab ka, et KSH-ga viivitada ei saa, arutelud peaksid toimuma enne 1. maid 2007. Kuna arengukava ennast veel ei ole, siis ei saa olla ka veel täpsemat graafikut.

Rein Raudsep kinnitab Valdur Lahtvee mõtet. (Näiteks Säästva Eesti dokument oli valmis ning siis hakati seda muutma). Ettepanekud KSH programmi kohta on Veronika Veršilt (tehnilist laadi), Peep Siitamilt ja TÜ-st Erik Puuralt

Raivo Vilu: Riikliku huvi suhtes veel peaks kokku leppima teatud põhimõtetes, koostas 6 punkti, saadan kõigile laiali (lubab kõigile saata).

Rein Raudsep: Kas lisada juurde tänasele protokollile? See on arvamuse avaldus?

Raivo Vilu: Jah

Raivo Viluga ollakse nõus, et täpsustada, milles seisneb avalik huvi ja anda vastavaid viiteid. Otsustatakse, et sellega peab komisjon tegelema.

Enno Vinni: Arengukavas on keskendutud majandus- ja looduskeskkonnale. Aga sotsioloogiline pool?

Rein Raudsep: Seda küsimust esimesel korral 24. märtsil eriti ei arutatud (sotsioloogilist poolt). Kuid hiljem võeti töögruppi Mai Luuk, kes on tuntud uurija sotsioloogia alal ja ta on palju uurinud Ida-Virumaa sotsiaalset olukorda.

Hella Riisalu kinnitab Mai Luugi häid teadmisi.

Rein Raudsep: annab sõna Valdur Lahtveele KSH programmi tutvustamiseks.

2. „Põlevkivi kasutamise riikliku arengukava 2007-2015“ keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) programmi arutelu.

Valdur Lahtvee annab ülevaate KSH programmist. Kokkuvõtvalt:

Põlevkivikava, lühendiga PÖKK, lähtub teadusest. KSH algatati käskkirjaga (keskkonnaministri 06. juuli 2006. a käskkiri nr 782 ja 26. juuli 2006. a käskkiri nr 870). Objektiks on Põlevkivi kasutamise riiklik arengukava 2007-2015, seda kava täna veel ei ole. Varem on tehtud kolm hindamist (SEI poolt), see on neljas. Kogemus ütleb, et KSH programmiga saab mõju hinnata küll. Kõik dokumendid, mis saavad KSH protsessi käigus toodetud, pannakse välja Keskkonnaministeeriumi koduleheküljele. KSH programmi eesmärgid tulenevad seadusest ja lähtutakse seadustest. Energiavarade kasutamise poliitika ja põlevkivi riikliku arengukava suunad ning stsenaariumid määravad ära riigipoolsed meetmed. Avaliku huvi realiseerimine põlevkivi kasutamisel. Ühe või teise stsenaariumi realiseerimine. Seadusandja hiljem otsustab, milline stsenaarium valitakse. Lisaks hinnatakse ka rakendamiseks pakutavaid meetmeid KSH seisukohast. Loomulikult seda protsessi konsulteeritakse avalikkusega. Avalikustamine toimub praegu. Avalikustamise koosolekuid tuleb kaks: Tallinnas 9. augustil ja Maidla vallas Savalas 15. augustil. Sel ajal saavad huvigrupid KSH programmi täiendada. 1. november on tähtaeg. Oktoobris peaks aruanne jõudma avalikkuse ette. Täiendatud aruanne antakse kinnitamiseks Keskkonnaministeeriumile. Sealt edasi läheb jälle avalikustamisele. Avalikustamise koht on Keskkonnaministeeriumi koduleheküljel ja saab ka paberkandjal tutvuda nii Tallinnas kui ka Ida-Virumaal. Omaavalitsused saavad dokumendid maha laadida ja kohalikele inimestele näidata. Avaliku huvi temaatika vastu on kõrge. Huvigruppide avalikud pöördumised, viimane neist oli Maidla vallas. Muretsetakse läbipaistvuse pärast. Koostajad arvestavad tagasisidet. Nimekiri otse suheldavate inimestega on olemas, kellelega argumenteerida, ja teine ring on laiem avalikkus, keda teavitab massimeedia. Tagasiside registreeritakse, kajastatakse protokollides ja antakse lõpparuande lisas.

Metoodikast. Kaalutakse põlevkivi kasutamisest tulenevaid keskkonnamõjusid (Säästev Eesti 21). Piiranguid vaadatakse samuti, mis lähtuvad rahvusvahelistest organisatsioonidest. Kasutatakse kvalitatiivset hindamist. Kvantitatiivne hindamine on mõnikord raske, praktiliselt võimatu. Tööstuse mõju hindamine. Kavas endas kindlasti vaadatakse läbi ka veel sotsiaalpoolt. Vaadatakse põhilisi mõjutegureid: vesi, pinnas, jäätmed. Valemi tutvustus. Mõju püütakse hindepunktide abil ära kaaluda ja lõpphinnang koosneb erinevate keskkonnakomponentide mõjude summast. See on suhteliselt lihtsustatud ja subjektiivne hindamisviis. Pluss ja miinus skaalaga saab objektiivsema hinnangu.

Väga oluline on hindamise juures väljapakutavad stsenaariumid. Lähtudes sellest, et seda arengukava täna veel ei ole. Üks neist on see, et põlevkivi kasutamisel piiranguid ei ole. Kasutamine ja tarbimine kasvab kuni 10% aastas. Õlitarbimine on kõrgem. Ettevõtted on juba alustanud projekte 6 miljoni t põlevkivi kasutamiseks õlitootmise tarbeks.

Põlevkivi aastasele kasutamisele piirangu panemine. Arvestab avalikku huvi. Põlevkivi lõppemist üritatakse kaugesse tulevikku lükata. See võib tähendada seda, avaliku huvi suhtes, et seatakse piirid põlevkivi kasutamiseks.

Väljavalitav stsenaarium ei ole veel sugugi kindel. Tänapäevaks on laekunud 3 ettepanekut programmi kohta, kaks neist on kritiseerivad.

Rein Raudsep pakub välja 0 variandi, mis tähendab seda, et põlevkivi kasutamine lõpetatakse üleüldse. See ei lähe kokku kehtivate arengukavadega. Võib öelda, et see on praktiliselt võimatu. Ta lisab, et teoreetiliselt oleks see vajalik ja peaks selline stsenaarium olemas olema. Eelmine kord arutati, et arengukava käsitleb põlevkivi kasutamist vaid aastani 2015, kuid visioon on 2030. aastani.

Rein Raudsep esitleb neljandat KSH kohta käivat ettepanekut Hella Riisalult. (ettepanek ei ole veel laiali saadetud).

Valdur Lahtvee tutvustab Peep Siitami ettepanekut.

Hindamisel mitte lähtuda regionaalsetest arengukavadest, kusjuures Siitam mõtles just igasuguseid regioonide ja maakondade planeeringuid. Regionaalsete erisuste vähendamise poliitikatest. Ettepanek alternatiivsete meetodite kasutamiseks. Avalik huvi, rakendamiseks vajalikud piirangud. Tuleb võtta arvesse tehnoloogiaid, põlevkivi kaevandamise viise (allmaakaevandamine, pealmaakaevandamine). Kaevandamine suuresti lähtub siiski põlevkivi asukohast. Mõjusid hinnates, kindlasti sotsiaalset häiritust põhjustab allmaakaevandamine vähem. Kavas tuleks välja tuua, et eelistatakse allmaakaevandamisviisi, kuid geoloogia paneb selle paika. Ettepanekute sisu on olemas, kuid praegu ei laskuta detailidesse.

Valdur Lahtvee tutvustab Erik Puura ettepanekut.

Täiendada hindamise metoodikat, praegu liiga lihtne, triviaalne ja liiga subjektiivne. Tuleks täiendavalt hinnata mõju määramist. Mitte seitsme palliga, vaid 12 palliga. Tuleks keskkonnamõju hindamiseks täiendavad skaalad välja töötada. Hindajana leiab Valdur, et oleks huvitav sellist skaalat välja töötada, kuid arvestades kogemuslikult, millised on arengukavas välja töötatud meetmed, siis tuleb seegi samasuguse detailsustasemega hinnata. Valdur ei usu, et see uus hindamiskaala detailsustaset muudaks. Täna Erik Puura poolt soovitatud programmi ei ole hetkel võimalik sooritada.

Valdur Lahtvee näitab slaidil põlevkivikasutamise tempomuutustest tulenevaid variante. Ja õlitasakaalu võrreldes elektriga (elektri ja õli tootmise suhe):

- 1) 80/20
- 2) 50/50
- 3) 20/80

(Elekter otse põlevkivist / õli kasutamine elektriks ja muuks otstarbeks). Variantsuste väljatoomine on kindlasti vajalik, mille kaudu saaks vajaliku suuna kätte.

Rein Raudsep annab enne arvamuste avaldamist Hella Riisalule sõna.

Hella Riisalu lähtus dokumendi analüüsil kahest aspektist. Esiteks sellest põhimõttest, mis seal kirjas on ja teiseks sellest, milline see dokument on, et milline on koostatava dokumendi eesmärk. Ääretult oluline on dokumendi arusaadavus laiale osalejateringile. Antud juhul on see sellisest esituslaadist üsna kaugel. Kõigepealt, alates sissejuhatusest peaks olema ära näidatud see, millest on paragrahvis juttu. Üldiselt tuleks kogu sõnastus muuta vähem ametlikuks, kui tahta vältida avalikul arutamisel lahtiseletamise ja selgitamise situatsiooni. Pealkirja tuleks sisse panna algmõiste. Oleks mõistlik panna sisse KSH definitsioon. 5. peatükk tuleks nimetada ümber „Eesmärgid ja tegevused“. Üks eesmärk oleks hinnata põlevkivi kasutamise kava keskkonnaküsimusi arvestades. Kaevandamine ei ole ainus põlevkivi kasutusviis. Kas kogu hindamine tehakse ainult selle sama teksti põhjal või kasutatakse ka teisi dokumente?

Valdur Lahtvee vastab, et kasutatakse ka kõiki riiklike kavade dokumente: Säästev Eesti 21

ja teised riiklikud dokumendid – arengukavad, mis täna olemas on. Põlevkivi arengukava tuleb viia kooskõlla teiste kavadega.

Hella Riisalu: Kas keskkonnanäitajad ja nende väärtused peaksid olema ka analüüsitavas põlevkivi arengukavas kajastatud?

Valdur Lahtvee: Lähteülesanne töögrupile on hoida arengukava tekst võimalikult lühike ja kava tekstile tulevad lisadena alusuuringud juurde (maavarade nimetusest, väärtusest, hulgast, seisundist). Lisana tuleb ka keskkonna ülevaade.

Rein Raudsep: KSH tuleb lisana, sest keskkonna osa on liialt suur, seda ei saa mahutada. Sest arengukavad tuleksid sel juhul ilma tõestusteta, kuid me tahame, et igal asjal oleksid tõestused. Lisade mahud ei ole piiratud, kuid dokument peab olema lühike.

Hella Riisalu: Kuid lisadena kõik selle materjali ikka peab esitama?

Valdur Lahtvee: See ei esitata, kuid viidatakse.

Hella Riisalu: Kas antud dokumendi kontekstis ei peaks rohkem lahti seletama, et ei tekiks neid küsimusi, mida ma praegu esitan? Mis on kaasnäitajad ja kaasalused, kui me räägime keskkonnast. Mis nivoost lähtutakse pluss-miinus nivoo määramisel? See tuleks ära näidata.

Valdur Lahtvee ütleb, et lähtutakse seirest, keskkonnateadmistest, mis meil on, ja erinevatest aruannetest (jäätmete aruanne jt).

Hella Riisalu: Kuidas hakatakse hindama keskkonna kasutamist?

Valdur Lahtvee: Teada on, kui suur osa keskkonnaheitmest tuleb põhitootmisest, elektritootmisest. Näiteks 10-20% heitmetest tuleb õlitootmisest ja ~88% tuleb elektritootmisest. Tegin arvutuse, kui palju tuleb heitmeid Ida-Virumaa põlevkivikompleksist ja kui palju mujalt, ning põlevkivikompleksi osakaal on kardinaalne.

Hella Riisalu: Kas ei oleks võimalik rohkem lahti seletada, et selliseid küsimusi ei tekiks? Kas te hakkate kaardistama või kaardistus on olemas?

Valdur Lahtvee: kaardistus on olemas Eestis.

Hella Riisalu: Soovitaksin, et alternatiivsed tegevused ja meetmed asendada pealkirjaga „Alternatiivsete arengustenaariumite hindamine“. Sama probleem on leevendavate meetmete hindamine ja täiendamine võiks olla pealkiri, mis oleks antud dokumendis, antud kontekstis pisut õigem. Aga nüüd ma tuleks partnerite nimekirja juurde. Partneritest MTÜ-dest on välja jäänud kõigepealt mõlemad omavalitsuste liidud. Nii Ida-Virumaa kui ka Lääne-Virumaa omavalitsuste liidud, kes omavad piirkonnas küllaltki olulist mõju ja võiksid olla väga oluliseks vahendajaks omavalitsuste vahel. Avalik sektor ei tohiks jätta kõrvale ei Ida- ega Lääne-Viru omavalitsust ja ka kohalike keskkonnateenistustega peaks asja arutama.

Rein Raudsep ütleb, et ümarlaua koosseisus on Ida-Virumaa Keskkonnateenistusest esindaja (Agu Värimäe).

Hella Riisalu: Kohalikud omavalitsused, igatahes Ida-Virumaalt on välja jäetud vähemalt neli ääretult olulist tegelast: Mäetaguse vald, Vaivara vald, Jõhvi vald ja Kiviõli linn. Võibolla ka Lüganuse ja Maidla vald.

Hella Riisalu: Sisse tuleks võtta kõik vallad, millel on põlevkivi all, ka Lääne-Virumaal. Sisse võiks tulla TTÜ tervikuna. Instituutidest eraldi ei tarvitseks rääkida. Üheteiskümnnes punkt võiks olla „Järelvalve ja seire teostamise hindamine“ (võiks pealkiri olla). Sellega oleks kõik.

Rein Raudsep teeb ettepaneku tutvuda pikemate ettepanekutega.

Peep Siitam: Lisaks sellele, mis on kirja pandud on üks ettepanek selline, et kiiret ei tohiks meil olla ja kui on vaja, siis tuleb aega juurde küsida, sest aja tõttu ei tohiks midagi tegemata jätta. Teine oleks ajakava kohta. Aruanne ei tohi mingil tingimusel minna avalikkuse ette enne komisjoni heakskiitu. Ka KSH metoodikale tuleb juurde lisada kvantitatiivse mõju hindamine. KSH eesmärgiks ei ole ainult keskkonnamõju hindamine, vaid ka sotsiaalsfääri mõju ja julgeolekuga seonduvad aspektid. Neljandaks, tuleb teha ilmselt muudatusi tänu sellele, et loetletud stsenaariumid ei ole tegelikult üldse lõplikud, sest siin ei räägita kaardistamisest, koostöö rollist. Me ei suuda neid hinnata, vaid räägime arengukavast üldiselt. Me ei saa lõplikult hinnata, sest ei ole kindlaid aluseid. Viiendaks, tööprogrammi kohta märkus. Vastandatakse era- ja riigisektori rolli põlevkivi kasutamisel. See peaks olema täiesti objektiivne ressursi kasutamise kohapealt. Kui rääkida põlevkivi kasutamisest, siis ei ole mingit vahet, kas see on riigi või eravärk. Tuleb leida põlevkivi kasutamiseks kõige efektiivsem lahendus. Kuuendaks, variantsus on ilmselt liiga kitsas. Seda tuleks laiendada, aga ei tea, kuhu maani seda laiendada. Hindamisskaalad, jne.

Valdur Lahtvee: Kui minna tagasi viienda punkti juurde, mis käsitles riigi ja erasektorit, siis ma loodan, et seda KSH programmis kindlasti ei leia, kuid ülejäänud punktidega olen täiesti nõus. Komisjoni panust on vaja mänguruumi paika panemisel.

Rein Raudsep: Komisjon peaks aktsepteerima, kuid komisjon on Keskkonnaministeeriumi abiline otsuste ettevalmistamisel ning otsustamine tuleb palju hiljem, kuulates enne ära kõik arvamused ning parandusettepanekud. Ilmselt tuleb komisjonil veel kokku tulla ja seisukoht võtta, enne kui otsuse teeb keskkonnaminister.

Ants Martins: Põlevkivi on kodumaine kütus. Eesti impordib palju, kuid nende toodete hinnad pidevalt tõusevad. Kas ei tuleks mõnes stsenaariumis kajastada põlevkivi erakordset kasutamist juhul, kui tekib mingi tarbimise või hindade probleem. Vähendamise võibolla ei tulegi kõne alla, vaid suurendamine.

Raivo Vilu: Me arutame hetkel KSH-d, meil ei ole kava ennast, me ei ole puudutanud avalikku huvi, millest me lähtume kava koostamisel. Peaks arutama kõiki punkte ja kava, et asi hakkaks normaalses rütmis liikuma. Muidu me ennustame ja aimame, mida tahetakse teha ja jäämegi vaidlema.

Enno Vinni: Vaataks keskkonnamõju. Räägitakse erinevatest keskkonnamõjudest, kuid me peaksime täpsemalt defineerima, mida me selle all mõtleme. Kas inimese tervis, heaolu, tolm, müra jne? Avalikkusele peab see olema arusaadav. Keskkonna mõiste peab olema lahti kirjutatud, samuti keskkonnamõju. Arengukavadest ja riiklikust huvist: kohalike omavalitsuste regionaalsetest arengukavadest. Töögrupile ettepanek: vaadata minevikku ja lähtuda negatiivsest kogemusest põlevkivi kasutamisel. Kaasata need vallad, kus kaevandamine on lõpetatud. Mis on komisjoni heakskiit?

Rein Raudsep: Kõige parem variant on see, kui me leiaksime konsensusse.

Dimitri Kaljo: Keskkonnamõju hindamise programm on arengukava osa ja selles hinnatakse, kuidas on arengukava silmas pidanud keskkonnamõju. Need kaks peaksid koos käima. Praegu tegeldakse KSH programmi koostamisega. KSH eesmärgid: integreerimine koos resultaadiga. Arengukava strateegilised suunad on põlevkivi kasutamise strateegilised suunad. Metoodika on tagasiside saamine, mitte eesmärk.

Einari Kisel toetab täiesti Raivo Vilut ja Dimitri Kaljot. Kui võtta seitsmes punkt, siis ta ei kujuta ette, kuidas jäetakse arengukavas fikseerimata kaevandamise aastakogused. Seitsmes punkt võiks olla paindlikum, et hinnatakse erinevaid stsenaariume. Võib juhtuda, et arengukavas määratakse lihtsalt kaevandamiskogused. Teine kommentaar on, et kas ei oleks arukas kaasata ametiühinguid.

Rein Raudsep: Milliseid?

Einari Kisel: Energeetikaametiühinguid näiteks.

Jüri Soone: Loomulikult meeldiks mulle, kui kava oleks programm, mis annab suhteliselt suure vabaduse. Huvigrupp tahaks näha et nende eelistatud stsenaarium oleks kavas sees.

Einari Kisel: Variant kolm saab nagunii olema, hinnata saab variant kolme erinevaid alamstsenaariume.

Jüri Soone: Tuleks edastada seisukohad töögrupile. Lahti seletada definitsioonid. Kava suhtes tekkis küsimus, et mis on kasutamine? Et kas ta hõlmab kõiki kasutusviise. Teiselt poolt tundub, et KSH teadmiste baasil tehes, jääb ebaselgeks, mida me hindame. Pigem mõtleksin selle üle, et millised on mõistliku kasutamise viisid ja kriteeriumid. Sel juhul saaksime paremini edasi minna.

Valdur Lahtvee: Meie tehnoloogiaga USAs toota ei saa, see ei vasta USA nõuetele. Mis meil täna on, see on teada, puudub poliitiline tahe praegust olukorda tehnoloogias muuta. Selleni peaks arengukava jõudma.

Ants Pauls: Kas see on meie siht, et kogu põlevkivi õliks ajada? Vaja on raha panna energeetilisteks uuringuteks.

Rein Raudsep: Võib suhtuda ka nii, et arengukava ei saa teha, sest ei ole seda millestki teha. Praegu on ministeeriumis 15 loa taotlust, mille menetlemine on peatatud, kuni võetakse vastu arengukava. Kui me teeksime arengukava 10 aastat, kuidas siis ühiskond ja ettevõtted sellesse suhtuvad. Ühiskond ei koosne ainult ametiühingutest, vaid ka ettevõtetest, ja tuleb arvestada kõigi huve. Kusjuures võimalikult väheste mõjudega keskkonnale, pidades siin silmas ka sotsiaalset poolt.

Alo Adamson: Peab määratlema, mis see põlevkivi kasutamine on. Õlid, gaasid ja nende tootmine? Vaja on uuringuid, tuleks piiritleda kasutamine, et see pole ainult kaevandamine. Kõigil arengukavadel on tehtud ka uuringugrupp.

Rein Raudsep: Kutsun üles tegijad üle vaatama programmi sõnastust, sest kõik dokumendid käsitlevad kasutamist, mitte kaevandamist üksinda.

Peep Siitam: Suur probleem on see, et me teame tänapäeval kolme erinevat kasutamise viisi ehk kolme erinevat tehnoloogiat: otsepõletamine, kaloteri tehnoloogia ja Kiviteri tehnoloogia. See ei tähenda, et need on ainsad põlevkivi kasutamise viisid 10 aasta jooksul.

Samas me teeme põlevkivi kasutamise arengukava pikaajalise ja me ei suuda võimalike uute kasutustehnoloogiate keskkonnamõju hinnata. Selleks puudub reaalne võimalus. Välja tuleb töötada kriteeriumid, mille alusel riik tahab põlevkivi kasutada. Tulevad uued ja keskkonnasäästlikumad tehnoloogiad.

Rein Raudsep: Omades arengukavadega praktikat, võin öelda, et arengukavad eriti kaua vastu ei pea, põhjus on selles, et me ei tea, kui kiirelt areng toimub.

Kalmer Sokman tutvustab dokumenti 1990-ndast aastast - arengukontseptsiooni, mille ta tõi töögrupile ja mis on paljuski sarnane praegu tehtava tööga.

Edastatud Rein Raudsepale paljundamiseks ja komisjoniliikmetele andmiseks..

Raivo Vilu: Radikaalne ettepanek: saada kokku ülejäärgmisel nädalal ja siis on töögrupp meie ees.

Ando Leppiman teeb kaks ettepanekut, millest ühte nimetab kompromissettepanekuks. Kirjeldada stsenaariume ja variante julgelt, hindamisel võtta arvesse kui 0-situatsiooni – kuidas hinnatakse, ilmselt 1st ülespoole ei tule.

Valdur Lahtvee: Pluss tuleb näiteks jäätmete kasutamisest.

Raivo Vilu: Jätta keskkonnamõju hindamise avalikud arutelud ära ja töötada töögrupi stsenaariumi plaane ja peale seda kuulutada välja avalikud arutelud. Sest avalikus arutelus võivad tekkida samasugused küsimused, millele on raske vastata.

Rein Raudsep: Nii ei saa, sest vastavalt õigusaktidele on see paralleelne tegevus. KSH avalikustamine on pikem (vähemalt kaks korda: programm ja aruanne) kui arengukaval (vähemalt üks kord). Kompromiss oleks selline, et avalik arutelu siiski oleks, kuid vajadusel korraldatakse veel arutelusid.

Valdur Lahtvee: Arvates piiratud ajaressurssi peab seda vaatama, et kvaliteet oleks selline, mis rahuldaks nii meid kui ka kogu ühiskonda.

Rein Raudsep: See on viljatu vaidlus, sest me ei oska kõiki aspekte hetkel hinnata. Põlevkivi temaatika on väga tähtis ning üks arutelu programmi kohta on liiga vähe ja see arutelu ei lõpe niipea, kuid algstaadiumis ei saa öelda, et me vajame aega juurde ning muidu ei jõua. Jätkame protsessi olemasoleva baasil. Vastavalt Vabariigi Valitsuse määrusele peab rakendusplaanis kavandama vajalikke uurimistöid.

Hella Riisalu: KSH programm, arengukava, KSH aruanne (3 asja), mõisted segamini. Kui minna avalikule arutelule, siis tuleb tuua välja selgelt, et tegemist on hindamise programmiga mitte hindamise endaga. Oleks huvigruppidele arusaadavam ja kättesaadavam näitlike materjalide abil.

Rein Raudsep: Tore ettepanek programmi suhtes. Programmil on omad õiguslikud nõuded, kirjeldamiseks on see väga hea. Töögrupp, komisjon, ümarlaud ja need võivad minna segamini, mida keegi teeb.

Raivo Vilu: Teist koosolekut on vaja, kus on ka Anto Raukas, on vaja ka töögruppi.

Rein Raudsep: Need protsessid käivad paralleelselt, tööversiooni ei ole veel, kuid töögrupil

on olemas töökava. Hiljem räägime millal komisjon uuesti kokku tuleb.

Janne Tamm: Iga töögrupi liige on esitanud ära algsed tööversioonid.

Rein Raudsep: KSH-ga on kiire, see protsess võtab õiguslikult palju aega, sest see on kaheetapiline. Arengukava hindamine ei ole nii pikk kui KSH seonduv tegevus. Avalikkuse huvi KSH programmi vastu on palju väiksem, kuigi programm on tähtsam.

Enno Vinni: Kohtume töögrupiga, meile on vaja saada töögrupi kontaktandmed.

Raivo Vilu: Probleemid on muidugi selged, mis on vaja ära otsustada, näiteks põlevkivi juures esimene probleem on CO2 ja kliimaga seonduv ja seda tuleks hinnata ka pikaajalises perspektiivis. Järgmised probleemid on julgeolek, ökoefektiivsus, maa, õhk, vesi ja sotsiaalsed probleemid ning majandusmehhanismid.

Raivo Vilu: Need kolm alusdokumenti ei peaks olema ainukesed, vaid arvesse tuleks võtta kõik dokumendid, mitte ainult arengukava (vt eelmine 24.03 protokoll).

3. Algatatud küsimused

Algatatud küsimusi ei olnud.

Rein Raudsep (teeb kokkuvõtte, arvestades arutelul tehtud ettepanekuid)

Kokkuvõte:

1. Täiendada ja täpsustada KSH programmi sõnastust ning ülesehitust.
2. Lisada osapoolte kaasamise tabelisse Lääne- ja Ida-Virumaa valdasid, asutusi ja ametiühinguid.
3. Põlevkivi kasutamise arengukava koostamisel võimaluste piires arvestada kehtestatud regionaalsete arengukavadega.
4. Järgmisel komisjoni koosolekul kuulata ära ja võtta seisukoht avalikul arutelul KSH programmi kohta tehtud avalikkuse ettepanekute suhtes koos töögrupi koostatud arengukava struktuuri ja töögrupi visiooniga koostatava dokumendi kohta.
5. Järgmine komisjoni koosolek korraldada 25. august kell 10.00 (koos töögrupiga).

Juhataja

R.Raudsep

Protokollija

J.Tamm